

‘HABABAM SINIFI’NİN “SEMRA ÖĞRETMENİ” SEMRA ÖZDAMAR’IN ESERLERİNDE KADINLAR

Ayfer YILMAZ*

Öz

Semra Özdamar, kitaplaştırdığı iki öykü kitabı, bir piyes ve bir kurgusal biyografi türündeki eseri ile Türk edebiyatına katkı sağlamış isimlerden biridir. Hababam Sınıfı adlı sinema filmindeki Semra Öğretmen rolü ile hafızalara kazınmasına rağmen, yazar kimliği ile de bir dönem adından söz ettiren Özdamar, eserlerinde bilhassa kadın karakterler üzerinden toplumun aksayan yönlerini öne çıkarmıştır. İncelediğimiz eserlerde hemen her kesimden kadının kendisini birey olarak ifade etmedeki zorlu mücadelesi ortaya konulurken, toplumun değer yargılarındaki samimiyet de sorgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Semra Özdamar, Toplumsal Sınıf Bakımından Kadın, Değerler Sistemi.

WOMEN IN THE SEMRA ÖZDAMAR’S WORKS WHICH IS THE “SEMRA TEACHER” OF ‘HABABAM SINIFI’

Abstract

Semra Özdamar is one of the forgotten names in Turkish literature with his two short story books, one play and one fictional biography. Although he was remembered for his role as Semra Teacher in the movie Hababam Sınıfı, Özdamar, who made a name for himself for a time with his author identity, highlighted the disruptive aspects of society especially through female characters. In the works we examine, the struggle of women from all walks of expression to express themselves as individuals is put forward and the sincerity in the value judgments of the society is questioned.

Keywords: Semra Özdamar, Women in terms of social class, Values System.

* Prof. Dr., Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
e-posta: ayfer.yilmaz@hbv.edu.tr

Giriş

1970'li yıllardan itibaren Türk roman ve öykücülüğünde kadın sorunlarını, kadın hassasiyeti ve duyarlılığı ile kaleme alan kadın yazarların sayısının arttığını görmekteyiz. İnci Aral, Ayla Kutlu, Fûruzan, Pınar Kür, Sevgi Soysal, Latife Tekin gibi isimler daha çok kadın sorunlarını işleyen yazarlar olarak öne çıkarken, kadın sorunlarını toplumcu gerçekçi bir çizgide ele alan Selçuk Baran, Ayhan Bozfirat gibi isimlere de rastlarız. Değişen dünyada tartışılmaya başlanan gündelik meseleler yanında, bilhassa 1980 sonrası değişen Türk toplum yapısı içinde kadının nasıl konumlandırıldığını gözlemleyen eserlerin varlığı kuşkusuz “kadın hakları” açısından önemlidir. Kadın sorunlarına farklı bakış açıları getiren yazarlar, kadının geleneksel kalıplar içindeki sıkışmışlığını da ortaya koymaktan çekinmemiştir. Kadın konusunu seçtiği farklı sosyal sınıflara mensup kadınlar üzerinden tartışmaya açan kadın yazarlardan biri de Semra Özdamar'dır.

Semra Özdamar Kimdir?

Kamuoyu Semra Özdamar'ı Hababam Sınıfı'nın idealist edebiyat öğretmeni olarak tanıır. Oysa Semra Özdamar sinema oyunculuğunun yanında çeşitli dergilerdeki edebiyat, sinema ve kadın konulu yazıları¹, basılı iki öykü kitabı, bir kurgusal biyografi kitabı ve bir de tiyatro eseriyle edebiyat dünyasına katkı sunmuş bir yazardır.

Biyografisi hakkında çok az bilgiye ulaşılan Özdamar, 1956 yılında Bursa'da dünyaya gelir. Amerikan Kız Koleji mezunudur². 1973 yılında Ertem Göreç'in yönetmenliğini yaptığı Anadolu Ekspresi adlı filmle sinemaya adım atan sanatçı, 1977 yılında 14. Antalya Altın Portakal Film Festivalinde “En İyi Kadın Oyuncu” ödülüne layık görülür. Yaklaşık 5 yıl

¹ Semra Uygun Yazdı - İsim Annem: Semra Özdamar, http://sinematikyesilcam.com/2013/03/semra-ozdamar/?fb_comment_id=299654356829585_1054289558032724, 27.06.2019.

² Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, C 2, 3. Bs. İstanbul 2010, s. 815.

kadar oyunculuk yaptıktan sonra 1978’de sinemayı bırakarak edebiyat çalışmalarına ağırlık verir.³

İlk evliliğini 1980’de ünlü yönetmen ve belgesel yapımcısı Süha Arın ile yapan Özdamar⁴, ikinci evliliğini Akaşa Yaynevinin sahibi Ercüment Ayanbaşı ile yapar⁵. İki çocuk annesidir.

Çeşitli dergilerde yazıları yayımlanan Semra Özdamar, 1984’te De Yaynevi Masal Yarışmasında ve 1985’te Akademi Kitabevi Öykü Yarışmasında mansiyon⁶, 1979 yılında Kültür Bakanlığı tarafından En İyi Senaryo Ödülü⁷, 1986’da Tobal Oyun Yarışmasında üçüncülük, 1987’de ise Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı Senaryo Yarışması’nda Berdel senaryosu ile birincilik ödülü kazanır⁸.

Semra Özdamar, öykülerinde bireyin yalnızlıktan kaynaklı iç yolculuğunda düşle gerçeklik arasındaki gidiş gelişlerini anlatmaktadır. Zorlu yaşam koşullarının insanları bencillığe ittiği bir toplumda, giderek kendi varlığını, içinde bulunduğu çevredeki konumunu sorgulamaya başlayan bireyin iç sıkıntılarını dile getirmektedir. Toplumcu-gerçekçi bir yaklaşımla kurgulanan bu öykülerin satır aralarında inceden kanamaya devam eden toplumsal yaralara da değinilmiştir. Yazar, toplumun değişen dinamikleri arasında kendine yer edinmeye çalışan bireyin iç sıkıntılarını gözler önüne sererken, toplumun giderek kaybolan değerlerine de hüznle bakmaktadır.

³ <https://www.kimmereli.net/semra-ozdamar.html> 30.05.2019,
Semra Uygun Yazdı – İsim Annem: Semra Özdamar,
http://sinematikyesilcam.com/2013/03/semra-ozdamar/?fb_comment_id=299654356829585_1054289558032724, 27.06.2019.

⁴ <https://www.yenisafak.com/gundem/unlu-belgeselcinin-mirasi-mahkemelik-80100>
30.05.2019.

⁵ Semra Uygun Yazdı – İsim Annem: Semra Özdamar,
http://sinematikyesilcam.com/2013/03/semra-ozdamar/?fb_comment_id=299654356829585_1054289558032724, 27.06..2019.

⁶ Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, C 2, 3. Bs. İstanbul 2010, s. 815.

⁷ <https://okimdirkim.com/semra-ozdamar-kimdir/> 30.05.19

⁸ Semra Uygun Yazdı – İsim Annem: Semra Özdamar,
http://sinematikyesilcam.com/2013/03/semra-ozdamar/?fb_comment_id=299654356829585_1054289558032724, 27.06.2019.

Semra Özdamar'ın Eserleri

Semra Özdamar'ın kitap olarak basılmış eserleri şunlardır:

Öyküleri: *Sessiz Çıglıklar* (1986), *Kadırga'da Son Horon* (1987). Bu iki kitaptaki öyküler daha sonra *Hayat Bizi Yaşar* (1995) adlı kitapta birleştirilerek bir kez daha okuyucuyla buluşturulmuştur.

Kurgusal Biyografi: *8 Kadın* (1988).

Piyes: *Yalnız Kadın* (1986).

8 KADIN⁹

Öykülerini incelemeğe geçmeden önce Özdamar'ın diğer eserleri hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olur kanaatindeyiz. *8 Kadın* adlı eserde, zorlu hayat mücadelesini kazanmayı başarmış ve bu sayede alanında isim yapmış sekiz başarılı kadının hayat hikâyeleri birer kurgu içinde verilmiştir. Özdamar, bu başarılı kadınların var olma çabalarını, iç hesaplaşmalarını, varsa pişmanlıklarını sade, yalın bir üslupla, birer öykü tadında kurgulamaktadır.

Kitapta yer alan isimler şunlardır:

1. **Dr. Oya Bayrı** (1942-): “*Ellerin Türküsü*” adlı bölümde hayat hikâyesine değinilen Dr. Oya Bayrı, ilk Türk mikro cerrahi unvanına sahiptir. Bayrı, hem genel cerrahi, hem de plastik ve rekonstruktif cerrahi dallarında uzmanlık yaptıktan sonra mikro cerrahi üzerine yüksek ihtisas yapmış başarılı bir hekimdir. Türkiye’de kadın hekim olarak bilhassa el cerrahisi konusunda ilk isimlerden biri olması vesilesiyle tıp tarihi açısından önemlidir bir kişidir¹⁰.
2. **Ayla Erduran** (1934-): Türk keman virtüözüdür. Semra Özdamar'ın söz konusu olan kitabında “*Kemanın Gizli Sesi*” başlığı ile biyografisine yer verilir. Küçük yaşta keman eğitimi almaya başlayan sanatçı, daha sonra yurt dışında eğitimini tamamlar. Dünyanın değişik ülkelerinde konserler veren Erduran, çeşitli yarışmalarda ödüller kazanır. 1973 yılında Devlet Sanatçılığı unvanına layık görülen Ayla Erduran'ın

⁹ ÖZDAMAR, Semra; *8 Kadın*, 1. Basım Boyut Yayınları, İstanbul 1988.

¹⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/insan-bedeninde-beni-en-cok-sag-elin-basparmagi-buyuluyor-10694535>, 28.05.2019.

yaşamı Evin İlyasoğlu tarafından 2002’de “*Ayla’yı Dinler misiniz?*” adıyla kaleme alınmıştır¹¹.

3. **Vasfiye Özkoçak** (1923- 2014): Türkiye’nin ilk kadın adliye muhabiridir. “*Başkaları İçin Yaşamak*” adlı bölümle Özdamar’ın hayatına değindiği sekiz kadından biri olan Özkoçak, 1948’de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Coğrafya Bölümünü, 1952’de ise yine İstanbul Üniversitesinin Gazetecilik Enstitüsünü bitiren Özkoçak, önce Cumhuriyet ardından da Milliyet gazetelerinde muhabir olarak çalışmıştır. Gazetecilik dalında çeşitli ödüller kazanan Vasfiye Özkoçak 2014’te yaşama veda etmiştir.¹²
4. **Belkıs Taşkeser** (1942-): “Naif Ressam”lardan biri olan Taşkeser, Semra Özdamar’ın kitabında “*Resimlerin En Naifi*” başlıklı bölümde yer alır. Almanya ve İngiltere’de çeşitli işlerde çalıştıktan sonra yurda döndüğünde bir müddet tiyatro oyunculuğu yapan Belkıs Taşkeser, 1970’lerde resim çalışmalarına başlar. Önceleri çocuk kitapları için illüstrasyon çalışmaları yapan sanatçı, 1979’da Paris’e yerleşmiş, 1994’ten itibaren ise İstanbul’da yaşamaktadır¹³.
5. **Tomris Uyar** (1941-2003): “*Gülüver’in Dostluğu*” başlıklı bölümde, adı genellikle Turgut Uyar, Cemal Süreya ve Edip Cansever’le birlikte anılan sanatçının yaşamı ve iç dünyası Semra Özdamar’ın duygusal anlatımıyla kaleme alınmıştır.
6. **Zeliha Berksoy** (1946-): Türk tiyatrosunun önemli isimlerinden olan Zeliha Berksoy kitaptaki sekiz kadından biridir. “*Ana Dili Tiyatro*” adlı bölümde, sanatçının hayatında annesi ünlü opera sanatçısı Semiha Berksoy’un izlerini ve etkisini görmek mümkündür.
7. **Mariana Yay** (?): “*Sorunları Sevmek*” adlı bölümde hayat hikâyesine değinilen kadından biri olan Mariana Yay, eski bir rehber iken tanıştığı Türk turistle evlenip, Türkiye’de bir güzellik ve sağlık merkezi açan Rumen asıllı bir iş kadınıdır. Kitapta Yay’ın, iş yaşamındaki zorluklar anlatılmaktadır.

¹¹ <https://www.biyografi.net.tr/ayla-erduran-kimdir/> 28.05.2019.

¹² <https://m.bianet.org/bianet/nefret-soylemi/206306-vasfiye-ozkocak-turkiye-nin-ilk-kadin-adliye-muhabiri>, 28.05.2019.

¹³ <https://imoga.org/collections/belkis-taskeser>, 28.05.2019.

8. **Günseli Başar** (1932- 2013): Son olarak “*Mutsuz Güzellik*” adlı bölümde 1952 yılı Avrupa Güzellik yarışmasında birinci seçilen Başar’ın hususi hayatındaki hüznü olaylar, Özdamar’ın kaleminden ifadesini bulur.

8 *Kadın* adlı kitapta, erkek egemen bir dünyada, dahası kadın haklarını kanunlarla teminat altına almaktan uzak olan Şark kültürünün etkin olduğu bir coğrafyada kadın olmak başlı başına bir problem iken, iş ve sanat dünyasında kadın olmanın türlü bedeller ödeten bir güçlük olduğunun altı çizilmiştir. Buna karşılık başarının imkânsız olmadığı konusunda kadın okuyucuyu cesaretlendiren örneklerin seçilmiş olması önemlidir.

Yalnız Kadın

Kadınlar dünyasına perde aralayan Semra Özdamar’ın basılmış tek tiyatro eseri *Yalnız Kadın*¹⁴, Tobav 3. Oyun Yazma Yarışmasında 3.’lük ödülüne layık görülmüştür. Eser, 2 perdeden meydana gelir. Kısa bir süre önce eşinden boşanmış, lise çağındaki kızı ile birlikte yaşayan kırk yaşındaki avukat Leyla’nın yaşamından bir kesit sunulur. Piyeste sadece Avukat Leyla’nın değil, davasını üstelendiği diğer kadınların yaşamlarındaki güçlükler de ifade edilmektedir.

Eğitilmiş bir kadın olan Leyla, üzerinde hissettiği toplumsal baskı sebebiyle, kızıyla sade bir yaşamı tercih etmiştir. Önceleri yalnız bir kadın olarak, başına gelen ya da gelebilecek olumsuzluklara direnecek gücü kendisinde bulmakta zorlanır. “... *Bu toplumda –bilmiyorum belki her toplumda yalnız kadın olmak çok zor. Hele bir de, yetişmiş genç bir kızın varsa.. Hiçbir şeye hakkın olmuyor. Eğlenmeye... dinlenmeye bile...*” (Y.K. s. 80) diye düşünen Leyla, otokontrollü davranması konusunda kızı Sibel’i de; “*Aman kızım, bak bizim erkeğimiz yok, onun için hareketlerine dikkat et*” (Y.K., s. 80) sözleriyle sık sık uyarılmaktadır. Hayatında ilk defa bir gece sokakta tek başına yürürken, bir kadın yazarın “*Gece vakti sokakta tek başıma olduğuma göre, saldırgan bir davranışa hazırım demektir*” (Y.K., s. 83) sözlerini düşünen genç kadın, bu sözlerle karşılık “*Doğal olan saldırganlık; yanlış gece vakti tek başıma yürümektir. Bayan rahatsız edilmek istemiyorsa evde otursaydı (...) Evde otursaydı, boyun eğseydi, karşı koymasaydı, çanak tutmasaydı... Kısaca kadın olmasaydı!*” (Y.K., s. 83-84) diyerek öfkesini ortaya koyar. Bu tür yargıların günümüz Türk

¹⁴ ÖZDAMAR, Semra; *Yalnız Kadın*, T.C. Ziraat Bankası Kültür Bakanlığı Yayınları No: 19, Ankara 1985. Eserden yapılan alıntılarda eser ismi “Y.K.” olarak kısaltılmıştır.

toplumu ve adalet sistemi içinde hala geçerliliğini koruması, üzerinde tartışılması gereken bir problem olarak önümüzde durmaktadır.

Boşanma avukatı olan Leyla’nın müvekkillerinden biri kendisinden boşanmak isteyen kocası tarafından “aldatan kadın” olarak gösterilmeye çalışılan Selma’dır. Leyla, müvekkilini savunurken, “... *bu ülkede mahkemeler, karısını aldatan bir kocaya değil ancak karısı tarafından aldatılan bir kocaya anlayış gösterebilir...*” (Y.K., s. 58) sözleriyle adalet sisteminde kadın aleyhine işleyen hukuk sistemine işaret etmektedir.

Leyla’nın bir diğer müvekkili, kocasından boşanmak için kendisine müracaat eden lise arkadaşı Gülay’dır. Leyla, kocasının ilgisizliği sebebiyle boşanmak isteyen Gülay’a¹⁵; “*Boşanma da tam anlamıyla bir kurtuluş değil ki... Evlilikteki tartışma boşanmayla bitmiş olmuyor ki (...) Bu kez, kendi içinde, üstelik daha da sağlıklı bir biçimde sürüyor tartışma... Sonra evliliğin baskısı üzerinden kalkınca, bu kez toplumun baskısı, üstelik daha da ağır bir biçimde çöküyor üzerine. Ve yaşamayı sürekli erteliyorsun ...*” (Y.K., s. 70) diyerek, toplum içinde yalnız/boşanmış bir kadın olarak yaşamının güçlüklerinden bahseder. Böylece Leyla bir nevi kendi yaşamından yaptığı çıkarımları ortaya koymaktadır.

Davasını üstlendiği bir diğer kadın, çocuk yaşta imam nikâhıyla evlendirilmiş, şiddet mağduru genç bir annedir. Başlık parası karşılığında evlendirilen genç kız, önce hamileliği, sonrasında da anneliği sebebiyle çalışıp eve para getiremeyince, hem kaynıpederi hem de kocası tarafından dövülmektedir. Birkaç defa sığındığı baba evinden geri götürülen genç anne, sonunda ailesine kendisini öldüreceğini söyleyerek, baba evine dönmeyi başarır. Şimdi avukattan üzerine kuma getirmeye kalkan kocasının kendisine resmi nikâh kıyması konusunda yardım istemektedir. Bu örnekte hem çocuk yaşta resmi nikâhsız evlilik hem de aile içi şiddet konusu gündeme getirilir.

Yalnız Kadın adlı piyeste ister evli, isterse boşanmış olsun, kadının hem yakın çevresi hem de toplum içinde yoğun bir baskı altında bulunduğu ifade edilmektedir. Eğitimli ya da eğitimsiz, kadın hangi donanımlara sahip olursa olsun, kendisini birey olarak var edebilme mücadelesi içindedir.

¹⁵ “Gülay”, Semra Özdamar’ın Nükhet’in Sıkıntısı adlı öyküsündeki Nükhet’in devamı gibidir.

Semra Özdamar'ın Öyküleri Ve Öykülerinde Kadınlar

Semra Özdamar'ın *Sessiz Çiğlikler*¹⁶ adlı öykü kitabında toplam 9 öykü bulunmaktadır. Bunlardan *Son Tablo* ve *Korkunun İstatistiği* adlı öykülerin dışındakilerde öykünün temel kişisi kadındır. *Likyalı Gülpembe*, *Yetmişlik Saadet*, *Hacer ile Aslı*, *Yukarıdaki Çocuk*, *Uyumsuzlar*, *Sessiz Çiğlikler*, *Nükhet'in Sıkıntısı* adlı öykülerde toplumun değişik katmanlarından seçilen kadınların iç dünyalarına birer pencere açılır.

*Kadırga'da Son Horon*¹⁷ adlı kitapta toplamda 11 öykü yer almaktadır. *Sisin Ardındaki Yüz*, *Boyacının Türküsü*, *Detroit'te Bir Kahve*, *Karşılaşma*, *Küçük Çocuk ile Yaşlı Sıvacı*, *Önemli Bir Adam* adlı öykülerde öykünün baş kahramanı erkek iken, *Kadırga'da Son Horon*, *Dağlarda Bir Ölüm*, *Ağlamak Yasak*, *Gam Köyü Nerede Kaldı?*, *Menekşe ve Ben* adlı öykülerde öykünün baş kahramanı doğrudan kadın karakterlerden seçilmiştir.

Bu çalışmada esas olarak Semra Özdamar'ın yayımlanmış bu iki öykü kitabında (*Sessiz Çiğlikler* ve *Kadırga'da Son Horon*) yer alan öykülerdeki kadın karakterler üzerinden, yazarın Türk toplumundaki kadını nasıl yorumladığını incelemeğe çalışacağız¹⁸.

Semra Özdamar, 1980 sonrası Türkiye'sinde kadının profilini iki farklı toplum katmanı vasıtasıyla ortaya koymaktadır. Bunlardan ilki kırsal kesimi temsil eden kadınlardır. Bu gruptaki kadınlar, toplumun alt katmanında yer alan, erkek egemen bir toplumda sürdürdükleri hayat mücadelesi içinde büyük güç gerektiren işlerde de varlık göstermek durumunda kalan, bunu yaparken "insanca" yaşamının ne demek olduğunu da sorgulayan kadınlardır. Diğer grupta ise kentli kadınlar yer almaktadır. Bu kadınların bir kısmı eğitilmiş olmasına rağmen insan olarak hak ettikleri yaşamı sürdürememenin sıkıntısını duyar. Bir kısmı ise yeterli eğitime sahip olmadıkları için geçim derdi sebebiyle zor şartlarda hatta toplumun ahlâken reddettiği işlerde çalışmaktadırlar. Özdamar'ın öykülerinden anlaşılan o ki, kadının hangi sosyal tabakaya mensup olursa olsun, kalıplaşmış kabulleri aşması güç görünmektedir.

¹⁶ ÖZDAMAR, Semra; *Sessiz Çiğlikler*, Boyut Yayınları, 1. Basım İstanbul 1988.

¹⁷ ÖZDAMAR, Semra; *Kavram Yayınları*, 1. Basım İstanbul 1987.

¹⁸ Öykülerden yapılan alıntılar, sayfa numarası verilerek ilgili kitaptan alınmıştır. Alıntılarda kitapların isimleri kısaltılmış şekilde kullanılmıştır.

1. Kırsal Kesim Kadınları

Likyalı Gülpembe adlı öyküde, Muğla’da bulunan kral mezarlarından birinde kızıyla birlikte yaşamakta olan balıkçı Gülpembe’nin, yöreyi gezmeye gelen yerli turistlerle karşılaşması ve onlarla aralarında geçen diyaloglar anlatılmaktadır. Öyküde bir yanda geçim derdi ile mücadele etmekte olan kırsal kesim kadını Gülpembe ve onun hayatı, öte yanda kentli-kültürlü kadınların yaşam karşısındaki duruşu gözler önüne serilir.

Kral mezarını ziyarete gelenler, “*güneş yanığı, rüzgâr çatlağı yüzü, hafif kamburumsu bedeni*” (S.Ç., s. 8) ile mezarlardan birini ev olarak kullanan Gülpembe ile karşılaştıklarında bir an şaşırırlar. Verdiği yaşam mücadelesinin izleri yüzünden anlaşılın Gülpembe, aynı dili konuştuğu ancak söylediklerini anlamlandıramadığı bu kadınlarla konuşurken, farklı bir dünyanın kapısını da aralamış olur.

Daha önce gelenler ona bu bölgenin tarihi hakkında hiçbir şey anlatmamıştır. Gülpembe, “*Gelenler, denizin dibindeki batmış şehir mi ne, ona; bir de tepedeki mezarlara bakar, balığımızı yerlerse yerler, akşamleyin de gemilerine biner giderler.*” (S.Ç., s. 11) diyerek gelenlerin onlarla diyaloga geçmediğini söyler. Yeni gelenler içinde bir kadın Gülpembe’ye yörenin tarihi hakkında bilgi vermeye çalışır. Arkadaşının “*halkımızı aydınlatıyor*” (S.Ç., s. 12) diye alay ettiği bu sohbet esnasında, genç kadın Likyalıların tarihini dinlerken, Likyalı kadınlarla kendi yaşantısını arasında mukayeseler yapar.

Şehirli turist kadının; “*Üretimde, yani ekip biçmede de; yönetimde, yani ülkeyi yönetmede de kadınlar söz sahibiymiş. Hatta, soy olarak, babalarının değil, analarının adlarıyla anılmış Likyalılar. Senin anlayacağın, saygıdeğer ve kutsalmiş Likyalı kadınlar...*” (S.Ç., s. 11-12) sözleri üzerine Gülpembe, dünyanın giderek daha kötü bir yer olduğunu düşünmeye başlar.

Turist kadının Likyalı erkeklerin yıllarca süren savaşlar sebebiyle evlerinden, ailelerinden uzak kaldığını söylemesi, Gülpembe’nin kendi yaşantısı ile benzerlik kurmasına sebep olur.

“... *Kocasının savaştan dönüşünü bekleyen Likyalı bir kadın olarak düşünüyor kendisini. Ama sürdüremiyor düşünüyü. Çünkü savaş burada... Bu, dünyadan kopuk adacıkta; bu, ıssız, insansız yerde!.. Bu taş yığınının ortasında Gülpembe’nin savaşı!.. Bu mezarda!..*” (S.Ç., s. 14-15) diye içinden geçiren genç kadın, “*Biz de paralı askeriz ha! Bizim herifle ben. Öyle ya başkaları için dövüşüyoruz hep...*” (S.Ç. s.) diyerek toplumun alt tabakasındaki insanın üst tabakadakiler nazarındaki yerini de gözler önüne

sermektedir. Sermaye sahipleri için, insanın birey olarak değerinin kendisine kazandırdığı kârla paralel oluşu, Gülpenbe aracılığıyla ortaya konulmuştur. Bundan başka öyküde Gülpenbe'nin mezarda yaşamaya çalışması, "ölüm-yaşam" zıtlığına işaret eder.

Kadırga'da Son Horon adlı öyküde, Doğan Hızlan'ın "gerçekle hayalin birleştiği bir tip"¹⁹ dediği öykü kişisi Emine Kadın'ın son kez Kadırga şenliklerine gidişi anlatılmaktadır. Öyküde, geri dönüşlerle Emine Kadın'ın tüm hayatı gözler önüne serilir.

Kocası öldürüldükten sonra tek evladı ile baş başa kalan Emine, onun da şehre yerleşmesi üzerine yapayalnız kalır. Yaşlı kadını en çok heyecanlandıran olay ise, yaylaya çıkan köylülerin Kadırga'da toplanmasıyla yapılan şenliktir. Bütün köyün yaylaya gideceği günün sabahında erkenden uyanan Emine Kadın, yıllar önce kan davası sebebiyle kaybettiği kocası Sefer'i özlemekte, sık sık onu gördüğünü zannetmektedir. Bu düşüncelere dalmışken aniden kemeçecinin çaldığı ve yaylaya çıkılacağını haber veren "yol havası"nı işitir. Yaylaya çıkan köylüleri uğurlamak niyetiyle yola çıkan yaşlı kadın, farkında olmadan onları izlemeye başlar. Yetmiş yıldan beri her defasında yaylaya heyecanla çıkan Emine Kadın, bu defa gidemeyeceğini düşünmek istemez. Farkında olmadan kalabalıkla birlikte yaylaya doğru yürümeye başlar. Kendisini artık köye dönmesini söyleyerek ikaz edenleri dinlemez. Kadırga'ya gidenleri takip eden yaşlı kadın, buraya kaybettiği "düş"ü son defa aramak için buraya geldiğini düşünür. Bu "Düşe benzemeyen bir düş"tür (K.S.H., s. 10).

Emine Kadın, yaylaya çıkanları gözlemlerken, "Sırtında bir küfe; içinde kumanyaları, üst başları, örtüleri, ineklerin yemi; yetmezmiş gibi en üstte de bir beşik; beşikte bir bebe" (K.S.H., s. 10) taşımakta olan kadın dikkatini çeker. Bu dikkat sayesinde, bilhassa Karadeniz Bölgesinde kadınların iş gücü bakımından erkeklerden daha önemli bir değer taşıdığına da vurgu yapılmış olur.

Günlerdir düşünde ölen kocası Sefer'i gören yaşlı kadının, kocasının kendisini Kadırga'da beklediğini hayal etmektedir. Yol boyunca kocasıyla şenliğe katıldıkları günleri anımsar. Zihni gerçekle düş arasında gidip gelmektedir.

Ali düzlüğünde konakladıkları gece, Emine Kadın, kendisini tek başına bırakıp giden oğlunu düşünür. Oğlu doğduğunda "evin direği olsun diye" (K.S.H., s.14) göbek bağı evdeki direğin dibine gömen yaşlı kadın, yalnızlığına içten içe üzülmemektedir. Horon oynayanları seyrederken yıllar

¹⁹ <http://www.hurriyet.com.tr/karadeniz-i-kadinlar-anlatirsa-12144067> 31.05.2019.

önce kaybettiği kocası Sefer’in kendisini çağırdığını düşünen yaşlı kadın, son kez “*yüzünde tanımsız bir mutlulukla, uçarcasına sarp kayalığa doğru horon teperek uzaklaşırken*” (K.S.H., s. 23) görülmüştür.

Dağlarda Bir Ölüm adlı öyküde yine Karadeniz bölgesi kadınlarından bahsedilir. Öykü kahramanı Havva’dır:

“*Kızın ismine Havva diyelim, ki o yörede çok yaygın bir isimdir. Her adım başında beyaz tenli, al yanaklı, sarıya çalan kumral saçlı ince bir Havva ile karşılaşabilirsiniz. Çayı toplayan, altmış kilosunu birden sırtında düze indiren, inek sağan, davar güden, çocuk büyüten yüzlerce Havva ile. Sabahтан, yatana dek, başlarında Keşanları, önlerinde çizgili peştamalları eksik olmayan; hafif kamburları çıkmış, yüzleri vaktinden çok önce kırışmış, güzellikleri yalnızca gözlerinde kalmış binlerce Havva ile ...*” (K.S.H., s. 34).

Havva, yirmi altı yaşında, dokuz yıl önce annesinin ölümü ile kendisine aşırı derecede bağlanan babası sebebiyle bir türlü evlenememiş ve o yöreye göre “evde kalmış” bir genç kızdır. Suskunluğu ile dikkat çeken Havva, aynı zamanda civardaki diğer tüm kadınlar gibi çok çalışkandır. Yıllar geçtikçe ondaki tek değişiklik, “*Gözlerinin kıyısında her geçen gün çoğalan çizgiler*” (K.S.H., s. 34) olmuştur.

Bu suskun kız, zamanla garip sözler söylemeye başlar. Etraftaki kadınlar, onun aklını yitirmeye başladığını düşünürler. Havva’ya sevdalı olduğu bilinen Tahsin’le bir türlü kavuşamamaları da duyanları içten içe üzen bir mesele haline gelmiştir. Kendisine Tahsin’e kaçmasını tavsiye edenlere, iş yükü bakımından kadının koca evinin baba evinden pek de farklı olmadığını söylemesi kadınları şaşırta sözlerindedir. Asıl çaresizliğin kadınların kaderini değiştirememesi olduğunu ima eden bu sözler, toplumsal bir gerçeğe de dikkat çeker. Kırsal kesimde kadının kaderi erkeklerin elindedir. İşte bu yüzden Havva, aslında köyünden kaçmak istemektedir. Havva birçok kadının dile getirmeye çekindiği gerçekleri söylemektedir:

“... *Çoğunuzun kocası gurbete çıkmış, hani dönen var mı? Dönseler de, sizi adam yerine koyan var mı? Ölesiye çay toplarız, parasının bir kurusunu gören var mı? Altı çocuktan aşağı doğuranınız var mı? Ölene dek karnınızda bir yük, sırtınızda bir yük ...*” (K.S.H., s. 36).

Suskunluğunu bozan Havva’nın söyledikleri –içte içe hak verseler de- kadınların da knadığı bir durumdur. Buralarda, “*Kadın kısmı dediğin doğurmali, doyurmali, dokumali*”dır (K.S.H., s. 36).

Yörede her yıl düzenlenen Sihirli Gezi Günü, Havva’nın çılgınlıklarının zirveye ulaştığı bir güne dönüşür. O gün coşkulu hali ile kadınların dikkatini çeken genç kız, değişen ruh hali ile de endişe uyandırmıştır. Sihirli Gezi

Günü'nde civar köylerdeki tüm kadınlar, sadece kaptanların erkek olduğu teknelere binerler. Geçtikleri dere ağızlarından kaplarına su doldururlar. Kumsala geldiklerinde teknelerden inerek suda eğlenmeye başlarlar. Kadınlar su dolu testileri çocuğu olmayan ya da hasta olan kadınların başları üzerinde kırarlar. Son testi de Havva'nın başında kırılır. Bir müddet sonra kadınlar Havva'nın ortadan kaybolduğunu fark eder. Kadınlardan biri onun çalılıklarda Tahsin'le birlikte olduğunu görür. Artık onun da “başının bağlanacağını” düşünerek adeta sevinir. Kadınlar kumsalda uzanıp dinlenmeye çekilirler. “*Yılda bir kez bugün bu saatte*” (K.S.H., s. 39) düş kurabilen kadınlar o anda tuttıkları dileklerin gerçekleşeceğine inanmaktadır.

Akşamüzeri köye dönmek üzere hazırlanan kadınlar Havva'nın kaybolduğunu anlarlar. Önce onun Tahsin'le birlikte kaçtığını düşünürler. Ancak çok geçmeden balıkçılar Havva'nın cansız bedenini kıyıya çıkarır. Genç kızın yüzünde “*garip bir huzur*” (K.S.H., s. 39) bulunmaktadır.

Yazar köyün kadınları tarafından kendisine anlatılan bu trajik olayda, vaktiyle “*Dünyada görececek o kadar çok şey var ki...*” (K.S.H., s. 39) diyen Havva'nın ölümünün biraz da buradaki kadınların ölümü olduğunu düşünmektedir.

“*Gam Köyü Nerede Kaldı?*” adlı öyküde Gam köylü Seher, yakınında baraj yapılan köyde tarımın ve hayvancılığın nasıl tüketildiğini, mizahi bir üslupla anlatır. Aziz Nesin'in *Medeniyetin Yedek Parçası* adlı öyküsünü anımsatan *Gam Köyü Nerede Kaldı?*'da köye medeniyet getireceğine inanılan baraj inşaatı sebebiyle ahalisinin sular altında kalmadığı için sevindiği köyün, “*ayak altında*” (K.S.H., s. 97) kalışına şahit oluruz.

Önemli Bir Adam adlı öyküde hayatı boyunca girdiği hiçbir işte başarılı olamamış ama kendisini “Önemli bir adam” olarak gören yaşlı Sadık Bey'in hayat hikâyesi paylaşılır. Satır aralarında gençliğinde köyde yaşayan Sadık Bey'in onu eve bağlamak ve hayvanlara bakmak üzere evlendirildiği Feriha ile çatışmalarına değinilir. On dört yaşında iken evlendirilen Feriha'nın on beş yaşındaki kocasıyla kaynanasından gizli koşmaca oyarken çocuk düşürmesi de çocuk gelinler meselesine bir göndermedir. Ancak evliliği boyunca kocasının işe yaramaz oluşuna katlanan yaşlı kadının, artık sabrı taşmıştır.

Öyküde kadının değersizleştirilmesi, çok eşlilik, aile içi şiddet gibi toplumsal yara haline gelmiş trajik meseleler ele alınırken, yazarın duruma mizahi yaklaşımı dikkat çeker.

2. Kentli Kadınlar

Semra Özdamar’ın öykülerinde kentli kadınlar; düşmüş kadınlar, emekçi kadınlar, eğitilmiş, sosyete mensup ya da sıradan kadınlar olarak tasnif edilebilir. Bu kadın karakterlerin her biri, ayrı bir toplumsal tabakayı temsil etmektedir.

2.1. Kentli Düşmüş Kadınlar

Yetmişlik Saadet adlı öyküdeki Saadet, düğünlerde, eğlencelerde çengilik yaparak geçimini sağlamaya çalışan “düşmüş” bir kadındır. Yetmiş yaşına geldiğinde, yanına aldığı üç çengi kadının patronluğunu yapmaya başlamıştır. Öykünün başında, yanındaki kadınlarla birlikte çağrıldıkları bir düğünde dans etmek üzere geldikleri bir kasabanın otogarında kendilerini almaya gelecek arabayı beklemektedirler. Zor koşullarda hayatta kalmaya çalışan bu kadınlar, zamanından önce yaşlanmış görünüşleri, “*Solmuş erkek çorapları*” (S.Ç., s. 16) “*gecenin ayazından korunmak için renk renk, eprimiş hırkalara sarınmış, boyunlarını içlerine çekmiş*” (S.Ç., s. 17) halleriyle görenlerin içini sızlatacak türdendir. Otogarın çaycısı gibi “*Bunlarındaki de hayat mı be?*” (S.Ç., s. 17) diye empati yapan insanlara tek tük de olsa rastlansa da kadınlar tarafından “uğursuz” insanlar olarak görülürler.

Eğlence gecesi bir yandan oradakileri eğlendirmek için keman çalarken bir yandan da elli yıl öncesini, genç kız olduğu yıllara hatırlar. Yetmişlik Saadet, gençliğinde Osman adlı biriyle evlendirilmek üzereyken Yusuf’a kaçmış, daha sonra Osman onları yakalayarak Yusuf’u silahla vurmuş, Saadet’e de tecavüz etmiştir. “*Ve sonunda, ucuz otel odalarından çengi pazarlarına dek uzanacak o karabasan dolu yolculuk sürerken; çatlak, yorgun sesi ahşap konakların tavanlarında, kadınların birbirini dürttüğü, erkeklerin bıyık altından gülüp umursamaz bir el hareketiyle anlattıkları “Haninin Saadet’i” olup çıkmıştır...*” (S.Ç., s.27).

Bu son işte kendisine oynaması için yapılan ısrarlara karşı, işsiz kaldığı zamanlarda içine düştüğü açlık ve çaresizliğin verdiği korkuyu düşünür. “... *Aklına, yine çengi pazarı geldi... Düğün evinden alacağı parayla ancak otele, esnafa borcunu kapatabilirdi. Sonra... sonra yine sabahın köründe, insanın içine işleyen o soğukta, kentteki çengi pazarında saatlerce dikilip iş bekleyecek; karşısına geçip onu tepeden turnağa süzen düğün sahiplerinin, aracılardan ona bir insan değil de bir hayvan olduğu duygusunu veren o bakışlarını görüp, o alaycı sözlerini işitecekti...*” (S.Ç., s. 25). Bu korkuyla daha fazla direnemez ve oyuna kalkalar. Ancak yaşlı bedeni hızlı tempoda dans etmeye daha fazla dayanamadığı için oracıkta kriz geçirir ve hayatını

kaybeder. Ölürlen, kendisine tecavüz edildiği gün hayatına son vermediği için başına gelmiş olan her şeyi hak ettiğini düşünmektedir.

Hacer İle Aslı adlı öyküde yine “düşmüş” bir kadın olan Hacer’in yaşamı söz konusu edilir. Henüz on dokuz yaşında olmasına rağmen, zorlu geçen hayat mücadelesi sebebiyle olduğundan daha yaşlı görünmektedir. “Telekız” olarak çalışmak zorunda kalan Hacer, sevgisiz bir aile ortamında büyümüş, babasının ölümünden sonra üvey babasının tacizine uğramıştır. Bu hayata daha fazla dayanamayarak evden kaçan genç kız, günlerce iş aramış, aç kalmış, sonunda bedenini satmak zorunda kalmıştır. Böylece kendisini geceleri Aslı, gündüzleri Hacer olarak ikiye bölünmüş bir hayatın içinde bulmuştur. Ne var ki “namus” kavramını kadına yükleyen bir toplumda kiracı olarak dahi barınmak güçtür. İçinde bulunduğu durumu sorgulayan genç kız, kendisine ait bir gelecek olmadığını düşünerek umutsuz bir yaşamı sürüklemektedir. Oysa o “*Birisine o istemeden bir şeyler*” (S.Ç., s. 38). verebilen insanların da olabileceğine inanmak istemektedir

“*Korkuyorum... Bir korku çemberi içinde dönüyorum sürekli. Çalışırken yakalanma korkusu... hastalık kapma korkusu... Sapık müşterilerle karşılaşma korkusu... Evden atılma korkusu... Hacer’deki Aslı’yı, Aslı’daki Hacer’i ele verme korkusu... Korkuyorum...*” (S.Ç., s. 40) diye düşünmektedir. Bu korkulardan daha fenası ise “açlık” korkusudur. Bu korku, “*Günlerce sürerken sinsi sinsi insanın iliklerine dek işleyen ve bir somun ekmek kadar somut olan ve insanı alabildiğine alçaltan –hayır, çukurlaştırın- ...*” (S.Ç., s. 43) bir korkudur.

Yazar, Hacer üzerinden, “namus”u en büyük değer olarak gördüğünü iddia eden toplumun, kadınıyla erkeğiyle aslında ne denli ikiyüzlü olduğunu da gözler önüne serer. Ne iş yaptığını öğrenen komşuları tarafından istenmediği için sürekli ev değiştirmek, kendini gizlemek zorunda kalan Aslı, oturduğu son apartman dairesinden de bu sebeple ayrılır.

Bu öyküdeki bir diğer kadın öykü kişisi ise, aynı apartmanda oturan ve Hacer’in aslında bir “telekız” olduğunu, oğlunun Aslı’nın müşterisi olan arkadaşından öğrenen komşu kadındır. Kendisine Aslı’yla ilgili gerçeği söyledikten sonra adının bu meseleye karıştırılmamasını isteyen genç adama, böyle şeylerin erkeğin elinin kiri, kadının alnının karası olduğunu söyleyerek, Aslı’nın apartmandan atılmasını isteyen kadının, kendisi de kadın olduğu halde, “*elin orospusu*” (S.Ç., s. 31) olarak adlandırdığı Aslı’ya karşı göstermiş olduğu “vahşice” tavır dikkat çekicidir.

2.2 Kentli Emekçi Kadınlar

Yukarıdaki Çocuk adlı öyküde, çocuklarından birini zengin bir aileye evlatlık olarak veren Sultan’ın duygularına yer verilir. Köyden kente göçmüş, geçim sıkıntısı içinde buldukları işlerde çalışan çok çocuklu bir ailenin annesi olan Sultan, kendilerine verilen bir gecekondu karşılığında yanında çalıştığı aileye çocuklarından birini verir. Bunu yaparken, hiç olmazsa çocuklarından birinin hayatını kurtarmış olacağını, “*adam gibi*” (S.Ç., s.47) büyüyeceğini düşünmüştür. Ancak annelik içgüdüsü ile çocuğunu her gördüğünde içi sızlamakta, çocuğunu görebilmek için, bu ailenin evinin bahçesindeki tek göz evde kalabalık ailesiyle birlikte yaşamakta ısrar etmektedir.

Evlere temizliğe giden Sultan, bir yandan da sürekli hamile kaldığı için bedenen de hırpalanmaktadır. Ancak onun canını en çok yakan durum, evlatlık verdiği oğlunu istediği gibi görememesidir. Önceleri ana oğulun görüşmesine izin veren aile, sonradan bu görüşmelerin gittikçe seyrekleşmesine zemin hazırlar. Sultan artık altı yaşına gelen oğlunu geri almaya karar vererek, küçük çocuğu evine götürür, ona öz annesinin kendisi olduğunu söyleyerek, sarılmaya çalışır. Ancak küçük çocuk kadının davranışlarından korkar ve hızla oradan ayrılarak, evlat edinildiği eve doğru koşmaya başlar. Oğlunu geri kazanmanın artık mümkün olmadığını anlayan genç kadın, ertesi gün ailesiyle birlikte, evlatlık verdiği oğlunun karşılığında aldıkları gecekonduya taşınır. Çaresizlik, yoksulluk, cahillik bir ana ile evladını ebediyen ayırmıştır.

2.3. Kentli Eğitimli Kadınlar

Uyumsuzlar adlı öyküde iki Türk kadınının yurt dışındaki yaşamlarından birer kesit sunulur. Bir yanda doktora yapmak amacıyla gittiği Almanya’da Türk olmasından kaynaklı dışlanmışlık yaşayan Esin’in duyguları ve yaşam mücadelesi, öte yandan köyünden sırf daha iyi koşullarda yaşayabilmek için Almanya’ya işçi olarak giden bir köylü kadının duyguları ve yaşam mücadelesi gözler önüne serilir. Yabancı olarak buldukları ülkede kendilerini kabul ettirmeleri, her ikisi için de oldukça güçtür.

Esin, Almanya’da eğitimini tamamlayabilmek için “... *Bulaşıcılıktan, şu zengin kadının gece bekçiliğine dek.*” (S.Ç., s. 57) hemen her işte çalışmıştır. Burada sürekli “*o uzak, yabancı, hatta küçümseyici bakışlar*” (s. 58)’la karşılaşan Esin, bakıcılığını üstlendiği Alman kadının, onun arkasından söylediği aşağılayıcı, ırkçı sözleri sebebiyle gerçeği bir kez daha görür. Almanlara göre Türkler, “*gözleri ve saçları kara, üstelik kısa boylu (...) Alçak insanlar*”dır (S.Ç., s. 57). Esin yanında eğitim aldığı

Profesör Herr Romstein'den de insanca bir ilgi görmemiştir. Ancak burada bir çelişkiye düşen genç kadın, aydın kimliğinden dolayı kendisini Almanya'da işçi olarak bulunan diğer Türklerden ayırmaktadır: “Böyleleri neyse, ama kendisi... O kültürlü bir insan. Bu topluma, kurallarına ters düşmüyor; en azından, çaba gösteriyor buna. Ancak kabul ettirmişti kendini. Örneğin bu sabah Herr Romsetein'in çağırıp “Size güveniyorum Frau Dönmez” deyişi...” (S.Ç., s. 58) diye düşünmekten kendisini alamaz.

Öyküde Almanya'da işçi olarak çalışan Türk ailelerin çocuklarının eğitim sistemi içindeki çaresizliklerine de dikkat çekilir. Çocuğunu güç öğrenen çocukların eğitim aldığı “Sonderschule”ye göndermek istemeyen ve bu yüzden mahkemeye başvuran anne ve çocuğu ile ilgili inceleme yapmak üzere Almanya'da “Türklerin toplu, içiçe yaşadıkları” semtte bulunan “İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma, savaşın tüm yıkıcılığını, insandışılığını yansıtan, sivaları dökülmüş, kurşun delikleriyle dolu”, “gündüzleri bile ışık yakılan” (S.Ç., s. 58) evlerden birine gelen Esin,, öncelikle bir Türk kadınının verdiği yasal mücadeleye şaşırmıştır. Çocuklarına insanca yaşayabilecekleri bir gelecek hazırlayabilmek için Almanya'da her türlü temizlik işinde çalışmak mecburiyetinde kalan bu kadın “yol yol kırılmış saçlarını oyalı başörtüsüyle örtmüş, ufak tefek (...) ilk bakışta kırk beş- elli yaşlarında” gösteren (S.Ç., s.59) bir annedir. Öyküdeki bu ikinci kadın daha önce diğer oğlunun adı geçen okula gönderildiğini, dolayısıyla her bakımdan gerilediğini, bu sebeple de diğer çocuğunun bu okula gönderilmemesi için mücadele ettiğini söylerken Esin'den kendisini anlamasını ve yardımcı olmasını ister:

“... Bak, okumuşsun diye seni sayıp buraya yollamışlar. Bir de bana bak. Otuz beş yaşındayım, ama sabahın köründen akşamın karanlığına dek, pis işlerde çalışmaktan, insanlıktan çıktım, kocamış karılara döndüm. Kimse adam yerine koymuyor. Ne için bunca kahır peki? Elbet çocukların okusun, adam olsun diye. Baş eldeyken, hiç olmazsa onlardan gün göreyim diye...” (S.Ç., s. 61)

Anneyi dinleyen ardından da çocuğun durumunu inceleyen Esin, onun gözleri iyi görmediği için okuyamadığını anlar. Durumu böylece rapor edeceğini düşünerek rahatlayan genç kadın, iç huzuruyla evden ayrılacakken, daha önce bu okula gönderilen diğer çocuğun yardım isteğine kayıtsız kalmaz. Onun için de gerekli adımları atmaya karar verir

Sessiz Çılgınlıklar adlı öyküdeki Dr. Ayla, mühendis olan kocasının işi sebebiyle bir yıl önce geldikleri bir taşra kentindeki sinir hastalıkları hastanesinde görev yapmaktadır. Genele uymanın “normal” kabul edildiği bu kentte önceleri insanların samimiyetinden hoşnut görünse de, ideallerini

gerçekleştirmede karşılaştığı engeller, iş ve arkadaş çevresindeki insanların yaşamı boş vermiş halleri genç kadını bunalımın eşliğine getirmiştir.

Öykü, mesaiye gittiği günlerden birinde başlar. O gün ilk defa uygulayacağı grup terapisi için hazırlanmaya başlayana genç doktor aynı anda, bu taşra kentindeki sosyal hayatı düşünmektedir.

Ruhsal hastalıkların kökeninde “toplumsal ilişkiler, sürtüşme, çelişme”lerin (S.Ç., s. 83) olduğunu düşünen Dr. Ayla, bu taşra kentinde iki sınıf kadını karşılamıştır. Birinci gruptakiler “küçük kentin sosyete sınıfı”ndan sayılan, gündelik yaşamlarında ev gezmeleri ve boş sohbetlerle zaman geçiren “kişiliksiz” (S.Ç., s.93) kadınlar, diğer gruptakiler ise genel itibarıyla “kadınlara, daha doğuştan” (S.Ç., s.80) değer verilmeyen kesimden gelen ve cehalet sebebiyle zamanında tedavi imkânı bulamamış kadınlardır. Buralarda kız çocukları büyüdüklerinde “baba baskısından, koca dayağına” (S.Ç., s. 81) geçmektedirler.

Grup terapisi sırasında hikâyelerini dinlediği kadınlardan biri, havale geçirdiği anda hastaneye götürülmediği için sağlık sorunları yaşayan oğlu için üzülen bir annedir. Kayınpederinin cehaleti, oğlunun sağlığına kavuşmasına mani olmuştur. Diğer kadın ise işsiz kocasına kendi kazandığı parayı vermek istemediği için şiddete uğrayan genç bir kadındır. Olayın acı yanı, kadının hikâyesini anlattıktan sonra hastalardan yaşlı bir erkeğin “Erkektir; sever de döver de” (S.Ç., s. 87) demesidir. Aynı erkek hastanın kadın doktoru “eksik etek” (S.Ç., s. 89) olarak görmesi toplumun kadına bakışı ile ilgili bir fikir vermesi bakımından önemlidir. Erkek egemenliğini kanıksayanların sadece cahil kesimden erkekler olmaması, hastane başhekiminin de buna benzer bir kabulleniş içinde olması, genç doktorun zihnini kurcalayan meselelerdendir. Gruptaki son kadın hasta ise emekli bir öğretmendir. Terapi esnasında zihninden kendi yaşantısıyla, kendi toplumsal konumuyla ilgili de muhasebe yapan Dr. Ayla, bir hemşirenin hastalara gösterdiği ilgiyi yanlış yorumlayarak onu ahlaksızlıkla suçlamasını ve genç doktora bu sebeple iftira atmaya çalışmasını da düşünmeden edemez. Doktor olmasına rağmen o da hastaları gibi “Kafaları, kalıplar ve önyargılarla dolu, sevgisiz insanlar” (S.Ç., s. 91) tarafından kuşatılmanın verdiği çaresizlik içindedir. Zihni karışık düşüncelerle giderek bunalan Ayla, “yazgılarından kaçmaya çalıştıkları için” (S.Ç., s. 97) hastaneye yatırılan bu insanlardan daha çaresiz olduğunu düşünmeye başlarken, hayalinde kadın hastalardan biri “başındaki kuru dallardan ve solmuş çiçeklerden örülmüş taci” (S.Ç., s. 96) çıkararak Dr. Ayla’nın başına takar. Kendisini tedavi etmeye çalıştığı hastalar kadar çaresiz gören bir doktorun, artık insanlara faydalı olamayacağı açıktır. Bu gizli mesaj, var olması gereken umudun giderek azaldığını göstermektedir.

2.4. Kentli Sosyetik Kadınlar

Nükhet'in Sıkıntısı adlı öyküde, kocasının sevgilisi ile buluştuğu evin anahtarını gizlice alıp yedeğini yaptırarak Nükhet'in, geldiği bu evde zihninden geçenler anlatılmaktadır. “Orta yaşın başlangıcında bir kadın olarak, boşa geçip gitmiş yıllarına, yitirilmiş gençliğine, umutlarına, kocasına bunca yıl duyduğu sevgiye –ya da, duyduğu şey her neyse, ona gösterdiği bağlılığa” (S.Ç., s. 100) ağlayan Nükhet, esasında yaşadığı hayattan memnun olduğunu düşünmeye başlar. Haftanın iki günü İngilizce kursuna, iki günü spor salonuna, bir günü oynamadığı tenis kulübüne gitmekte, bir günü konken partilerine katılmaktadır. Kalan bir günde de dolaplarındaki eşyalarını gözden geçirmektedir. İki çocuğuyla ilgilenmesi gereken yılları da artık geride bırakmıştır. Böylece faydalı hiçbir işle meşgul olmayan Nükhet'in en büyük zevki ise sürekli alışveriş yapmasıdır. Oturduğu yerde hayatını sorgulamaya devam eden Nükhet, sürekli sıkıldığını, bu eve gelişinin de sıkıttan kaynaklandığını düşünür. Nükhet, bütün yaşamını gözden geçirince hayatının oldukça konforlu olduğunu bu yüzden de kocasının bir sevgilisi olmasından dolayı hadise çıkarmasının anlamsız olacağına karar verir. Ve gizlice geldiği bu evden sessizce ayrılır.

Menekşe Ve Ben adlı öyküde öykü kahramanı kadın, evine temizliğe gelen yardımcısı Menekşe ile kendisini mukayese eder. Her ikisi de Fransızca bilen, para kazanan kadımlardır. Ancak en büyük benzerlikleri her ikisinin de bir erkeğin hayatındaki “ikinci” kadın olmalarıdır. Hal böyleyken öykü kahramanı kendisinin Menekşe'den farklı olduğunu düşünmek ister. Menekşe kumasıyla kocasını paylaşırken kocasının ayaklarını kumasına değil de kendisine yikatmasını iltifat olarak görür. Bir kız çocuğu vardır ama Menekşe kızı evlattan saymaz. Doğumdan sonra kocasının onu bir daha doğuramayacak şekilde ameliyat ettirmesini öykü kahramanı, Menekşe'nin kazanacağı paraya bağlar. Kocasından dayak yese de yaşadığı hayattan mutsuz olduğu söylenemez.

Kadın hakları savunucusu olan öykü kahramanı, sevgilisinin karısının hamile olduğunu öğrenince onu evden kovar. Ve bir kez daha kendisinin Menekşe'den farklı olduğunu düşünerek kendisini teselli eder.

2.5. Kentli Sıradan Kadınlar

Ağlamak Yasak adlı öyküde, oğlu tutuklanan bir annenin, evladı için duyduğu endişe ve özlem anlatılmaktadır. Fatma adındaki kadın, bir müddet

önce polisler tarafından evinden alınan oğlunun yakında tahliye edileceğini düşünmekte, bu umutla hayata bağlanmaktadır.

“İki kızdan sonra adaklar adayarak bulduğu; yaşamının anlamı, övüncü, baş acısı, kanayan, işleyen yarası” (K.S.H., s. 48) olan oğlu tutuklandığı gün yanına yaklaşan bir görevli “Ağlamak Yasak!” (K.S.H., s. 43) diyerek yaşlı kadını azarlar. Ayrıca görüş günlerinden birinde de oğlu Seyhan, annesini ağlamaması konusunda uyarır. Bu ikazlardan sonra Fatma bir daha doya doya ağlayamaz. Böylece aylarca “Acının ve korkunun katılaştırdığı bir yürek ve kupkuru göz pınarlarıyla” (K.S.H., s. 47) yaşamak zorunda kalmıştır. Sıkıntılarını içinde biriktirdikçe, acısı daha da büyümektedir. Oğlunun tutuklandığını etraftan saklayan Fatma, böylece onu gelecek tehlikelerden koruduğunu düşünmektedir. Ancak bu münferit bir olay değildir. Öyküdeki diğer kadın karakter, Fatma’nın oğlunun nişanlısı Gülgün ise bu olayı “bir dönem olarak” (K.S.H., s. 42) değerlendirmektedir. Genç kız, nişanlısı ile ilişkilerinin onun hapisten çıkmasından sonra bozulacağı endişesini taşımaktadır. Çünkü “içerdekiler ve dışardakiler çok farklı şeyler yaşıyor. Ve içerdeki dışarı çıktığında ister istemez uyumsuzluk başlıyor.” (K.S.H., s. 44)

Oğlunun hapisten çıktığı günün akşamı Fatma bu kez de onun tekrar tutuklanacağı korkusuyla mücadele etmeye başlar. O akşam duştayken, kapının çalındığını, oğlunun tekrar tutuklandığını zannederek çıplak halde sokağa fırlar. Soğuk hava ile kendine geldiğinde, aklının kendisine oyun oynadığı anlayarak tekrar eve koşar ve banyoya girer. Bu kez suyun altında “aylardır içinde birikmiş acıların açtığı yaraları” (K.S.H., s. 52) akırtırcasına, doyasıya ağlar.

Sonuç

Bu çalışmamızda Semra Özdamar’ın eserlerinde kadınlar dünyasını incelemeğe çalıştık. Çalışmamıza esas teşkil eden iki öykü kitabında (*Sessiz Çiğlıklar* ve *Kadırga’da Son Horon*) yer alan öykülerdeki kadın karakterleri ele aldığımızda yazarın kadın üzerinden toplumu eleştirdiği açıktır. Yazarın kadın üzerinden toplumu eleştirdiği açıktır. İncelediğimiz öykülerde kırsal kesimi temsil eden kadınlar yanında, kenti kadınlara da yer verildiğini gördük. Özdamar, kent yaşamı içinde yer alan kadınları mensubu oldukları sosyal tabaka içerisinde yansıtmaktadır. Bunlar arasında düşmüş kadınlar, emekçi kadınlar, eğitilmiş kadınlar, üst gelir seviyesine mensup kadınlar ya da sıradan hayat sürdüren kadınlar yer alır. Ancak neticede kadın hangi donanımlara sahip olursa olsun, önce aile içinde sonrasında ise toplumda türlü baskılarla karşılaşmaktadır. Kadının durumunun iyileşmesi için

toplumun köklü bir değişim yaşaması gerekliliği Özdamar'ın satır aralarında verdiği bir mesajdır.

Kaynakça

1. Basılı Kaynaklar

ÖZDAMAR. Semra; Sessiz Çığlıklar, Boyut Yayınlarından 1. Bs. İstanbul 1988

ÖZDAMAR. Semra; Kadırğa'da Son Horon, Kavram Yayınları, İstanbul 1987.

ÖZDAMAR, Semra; Yalnız Kadın; T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları No: 19, Tarihsiz, Ankara.

ÖZDAMAR, Semra; 8 Kadın, Boyut Yayınları, 1. Basım, İstanbul 1988.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, C 2, 3. Bs. İstanbul 2010, s. 815.

2. Elektronik Kaynaklar

HIZLAN, Doğan, "Karadeniz'i Kadınlar Anlatırsa", <http://www.hurriyet.com.tr/karadeniz-i-kadinlar-anlatirsa-12144067> 31.05.2019.

<https://www.kimnereli.net/semra-ozdamar.html> 30.05.2019,

<https://www.yenisafak.com/gundem/unlu-belgeselcinin-mirasi-mahkemelik-80100> 30.05.2019.

<https://okimdirkim.com/semra-ozdamar-kimdir/> 30.05.19

<http://www.hurriyet.com.tr/insan-bedeninde-beni-en-cok-sag-elin-basparmagi-buyuluyor-10694535>, 28.05.2019.

<https://www.biyografi.net.tr/ayla-erduran-kimdir/> 28.05.2019.

<https://m.bianet.org/bianet/nefret-soylemi/206306-vasfiye-ozkocak-turkiye-nin-ilk-kadin-adliye-muhabiri>, 28.05.2019.

<https://imoga.org/collections/belkis-taskeser>, 28.05.2019.

UYGUN, Semra, Semra Uygun Yazdı – İsim Annem: Semra Özdamar,
http://sinematikyesilcam.com/2013/03/semra-ozdamar/?fb_comment_id=299654356829585_1054289558032724,
27.06.2019.